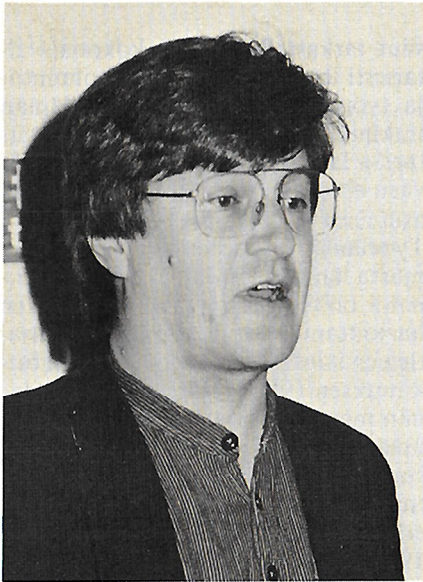

Monilla prosessirakennuksilla jäljellä dokumenttiarvoa

Teollisuuden rakennuskanta on usein edustanut korkeatasoista arkkitehtuuria, totesi arkkitehti Vilhelm Helander esitelmöidessään IX valtakunnallisilla Tekniikan Museopäivillä. Vanhoja prosessirakennuksia uhkaa hävittäminen tai ne ovat jäämässä laajentuvan teollisuuden jalkoihin.

Vilhelm Helander.

Arkkitehti Vilhelm Helander painotti esityksessään, että teollisuuden rakennuskanta hyvin useassa tapauksessa on edustanut korkeatasoista arkkitehtuuria. Teollisuus on käyttänyt hyviä suunnittelijoita! Toisaalta on hämmästyttävää, kuinka vähän tällä alueella on tehty perusteellista tutkimusta ja kuinka puutteellisesti teollisuusrakennukset on asetettu arvojärjestyksen dokumentoinnin kannalta.

Teollisuusarkkitehtuuri laajemmassa mielessä on arkkitehti Helanderin mukaan kokonaisten yhdyskuntien rakentamista. Kysymys on järjestelmästä, jossa teollisuuden sosiaaliset laitokset, kuljetus, koneistot, satamat, rautatiet ym. liittyvät prosessiin. Teollisuuden prosessien kannalta tällainen dokumentointi on keskeisellä sijalla.

Teollisuusarkkitehtuurissa kysymys on enimmäkseen sellaisesta tilanteesta, jossa kalliiden koneiden ympärillä on kuoret. Nämä kuoret ovat yleensä

rakentamisvaiheessa edustaneet paljon pienempää investointia kuin itse koneistot. Siinä vaiheessa, kun koneilla ei enää ole käyttöarvoa, voi kuorille jäädä muuta käyttöä.

Jos ajattelemme nykyisin käytössä olevia peltihalleja on edellä mainittu suhde niissä äärimmäisen huono. Rakennuksiin ei ole satsattu juuri mitään, kun taas kuorien sisältö on arvokas.

Aikaisemmin teollisuuden kuvaan ja yrityskuvaan kuului usein mielikuva huolitellusta, hyvin suunnitellusta ympäristöstä, tuotantolaitoksista itsestään aina sosiaalisiiin laitoksiin asti. Usein voidaan sanoa, että suurin mielenkiinto on tuotantokoneistossa ja että rakennukset muodostavat vain kuoren, joka ei välttämättä ole sidoksissa sisältöön. Toisaalta on ajateltu myös, mitä tapahtuu kun teollisuuden prosessit lakkaavat. Tällöin kuorille voidaan keksiä muuta käyttöä, jolloin yleispätevyys niiden suunnittelussa on vain eduksi.

Parhaimmillaan teollisuusarkkitehtuuri on silloin, kun insinöörivoimin suunniteltu prosessi on arkkitehdin kanssa tehdyn yhteistyön tuloksena saanut hallitun ja harkitun arkkitehtonisen muodon. Esimerkkinä arkkitehti Helander mainitsee Sunilan puuvillatehtaan.

Tuotannollinen ydin usein raunioina

Teollisuuden arkkitehtuurin juuret juontavat aina 1600-luvulle asti, eli vuoriteollisuuden esiteolliseen rakennuskantaan. Meidän vanhimmat ruukkimme ovat esim. aika hyvin säilyneitä ympäristökokonaisuuksia.

Usein jonkun teollisuuden arkkitehtoninen arvo piilee pääasiallisesti sen maisemallisessa arvossa. Ruukinalueiden maisemalliset kokonaisuudet, niiden kartanot, päärakennukset ja asuintalotkin ovat usein olleet suuren

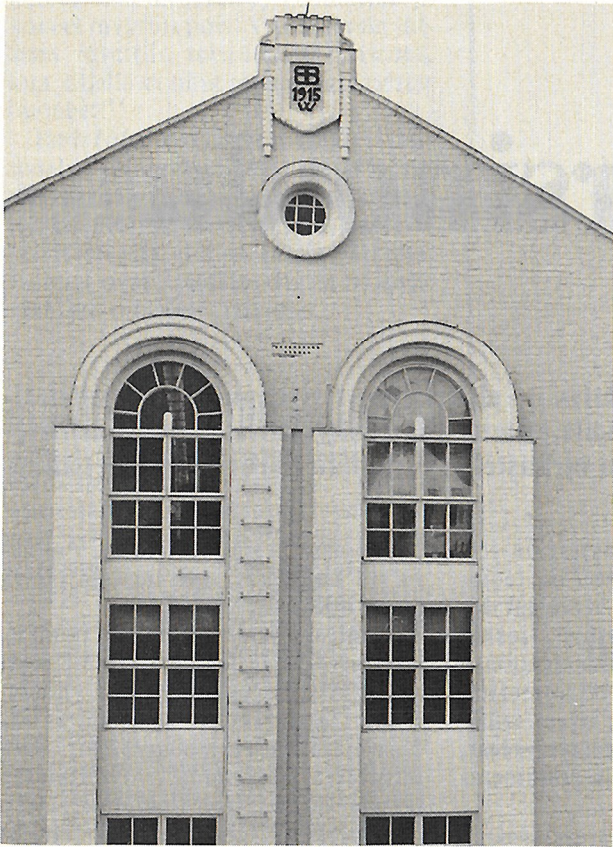
huolenpidon kohteina. Sensijaan on alueen tuotannollinen ydin koneistoneen saattanut hylättynä raunioitua tai hävitä, tai se on jäänyt puristuksiin kasvavien prosessien alle. Sillä, mitä näistä prosessirakennuksista vielä on jäljellä, on tärkeä historiallinen dokumenttiarvonsa.

Suomen vaurauden juuret tärkeä dokumentti

Varsinainen koneellinen teollisuus sai Suomessa alkunsa 1820-luvulla ja esim. ensimmäinen höyrykone on vuodelta 1844. 1860-luvun jälkeen elinkeinonvapauden myötä teollisuus kasvoi valtavasti. Oikeastaan ensimmäinen koneellinen teollisuuden kasvukausi tuli myöhään maahamme eurooppalaisen mittapuun mukaan ja melko pienessä mitassa. Kuitenkin voidaan sanoa, että kysymyksessä oli yhteiskunnallinen vaihe, jonka varaan vaurastunut ja nykyaikainen Suomi on ikäänkuin kasvanut.

Luonnollisesti tämän teollisen kasvukauden ensimmäinen rakennuskanta muodostaa historiallisesti tärkeän dokumentin. Kysymykseen tulee kuitenkin vain rajallinen joukko rakennuksia. 1980-luvun alussa tehdyssä tutkimuksessa voitiin todeta, että maassamme vain hieman yli 1200 rakennusta edusti yli 60 vuotta vanhaa teollisuusrakennuskantaa. Tästä rakennuskannastakin suuri osa oli vaatimattomia puuvajoja ja tönöjä. Betoni- tai tiilirunkoisia rakennuksia oli noin 500. Luvut koskevat siis ennen vuotta 1920 rakennettuja rakennuksia.

Teollisuuden ja prosessien nopeiden muutosten yhteydessä rakennukset ovat usein vaaravyöhykkeessä. Yhteen aikaan pidettiin suorastaan moraalisesti ansiokkaana sitä, että teollisuus raivattiin pois kaupungeista. Esim. Helsingin kantakaupungissa on teol-

Kauniisti restauroitu tehdasrakennus, Billnäs.

lisuudesta enää jäljellä vain rippeitä. Sitä tärkeämpää onkin ymmärtää näiden rippeiden arvo sekä historiallisina että rakennustaiteellisina monumentteina.

Valurautapilari, tiilikuori ja betonirunko

Teknisinä uudistuksina valurautapilari ja tiilinen ulkokuori ovat antaneet leimansa varhaisen koneellisen teollisuuden rakennuskannalle. Näitä esiintyi esim. puunjalostusteollisuuden rakennuksissa. Puunjalostusteollisuus on kuitenkin tällä hetkellä voimakkaiden laajennus- ja muutosprosessien alaisena ja sen vanhimmat osat 1870-luvulta ovat katoamassa laajenevien tehtaiden jalkoihin. Sahateollisuuden rakennuksista tuli on tuhonnut useita. — Mutta mitä pitäisi vanhalle sahalle tehdä, kun se hylätään? Sen uudelleenkäyttö on vaikeasti ratkaistavissa.

Ensimmäiset hiomot tulivat 1860-luvulla, paperitehtaat 1870-luvulla ja selluloosatehtaat 1800-luvulla. Näiltä vuosikymmeniltä on säilynyt rakennuksia suurten teollisuuskompleksien ytimenä, kuten esim. Kuusankoskella ja Voikkaalla, Paperitehtaiden rakennukset olivat enimmäkseen tiilisiä haljeja yksinkertaisine runkoineen.

Konepajateollisuus juontaa juuren-

sa 1830-luvulle, mutta vuosisadan vaihte oli sen loistoaikaa. Ratkaiseva tekninen uudistus oli betonirunkoinen rakennustapa, joka nopeasti korvasi rautarakenteet 1900-luvun alussa. Helsingissä tätä rakennuskantaa parhaimmillaan edustivat Kone ja Sillan korttelit.

Funktionalismi ja vapaat lattiapinnat

Funktionalismin ajan rakennuskanta 1930-luvulta lähtien on yleensä käsitetty hyöty- ja käyttöarokannaksi, jolla ei ole muuta arvoa. Silloin teollisuus kuitenkin antoi toimeksiantoja nuorille lupaaville arkkitehteille ja pyrki myös ympäristösuunnittelullisesti edistyksellisiin tavoitteisiin. Arkkitehti osallistui voimakkaasti koko prosessin suunnitteluun, jolloin prosessi sai luonnollisen ja hyvän muodon ja rakennukset muotoiltiin sen ympärille.

Sen jälkeen, kun betonirunko tuli käyttöön, eivät tekniset uudistukset ole olleet radikaaleja. On kuitenkin olemassa mielenkiintoisia esimerkkejä siitä, kuinka väljä huonepinta-ala saadaan syntymään koneistoja varten. Esimerkkinä olkoon Aarno Ruusuvooren Weilin + Göösille 1960-luvun alussa suunnittelema painotalo, jossa

lattiapinta-ala on riippurakenteilla vapautettu koneistojen käyttöön.

Suomenlinnan telakka arvokas kohde

Vaikka museointi onkin syytä toteuttaa vain poikkeustapauksessa, on korkea aika ryhtyä toimenpiteisiin sellaisten kohteiden säilyttämiseksi, missä rakennukset, niiden kehukset ja koneistot muodostavat kokonaisuuden. Suurin uhka teollisuusarkkitehtuurin säilymiselle on tällä hetkellä ehkä loppujen lopuksi siinä, että koko laitos hylätään ja myydään tonttimaana. Silloin rakennusten arvo muuttuu heti nollaksi, niinkuin kävi Tampereen Verkatehtaalte.

Toinen poikkeustapaus on, että kokonainen tuotantolaitos museoidaan. Tästä klassisena ja hienona esimerkkinä on Verlan puuhiomo. Suomen teollisuushistorian ehkä keskeisin monumentti taas on kauan unohtuneissa ollut ja yli kaksisataa vuotta samalla paikalla toiminut Suomenlinnan telakka. Vaikka se on jatkuvasti muutunut ja kasvanut, on sen ytimenä edelleenkin 1700-luvun telakka-allas. Nyt ollaan mittavan kysymyksen edessä: mitä sille pitäisi tehdä? On toivottavaa, että jonkinlainen toiminta siellä voisi jatkua.

**TÄMÄ ON
SÄHKÖTARKASTUS-
KESKUKSEN
UUSI HYVÄKSYMIS-
MERKKI**

